

A KISGYERMEKES NŐK EMBERI TŐKEBERUHÁZÁSA A GYERMEKGONDOZÁSI SZABADSÁG ALATT

R. FEDOR ANITA

főiskolai tanár, Debreceni Egyetem, Egészségügyi Kar,
Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Társadalomtudományi Tanszék

A kisgyermeket nevelő nők munkavállalási attitűdjének, munkaerőpiaci integrációjának sikeressége nagymértékben függ a gyermekvállalást megelőzően megszerzett iskolai végzettségtől, munkaerőpiaci tapasztalattól. A gyermekgondozási szabadságról a munka világába való visszatérés nem mindig könnyű feladat az érintett nők számára, hiszen az gyermekkel otthon töltött időszakban tudásuk elavulhat, státuszuk, munkahelyük megszűnhet. Ebben az esetben a munka világába való visszatérést segítheti, ha az anyák a gyermekgondozási szabadság alatt bekapcsolódnak valamilyen képzésbe – lehet ez nyelvi vagy számítógépes képzés, vagy akár egy diploma megszerzése is – mintegy felkészülve a munkaerőpiaci integrációra. Jelen tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogy a gyermekükkel gyermekgondozási szabadságon lévő anyák mennyire készültek tudatosan a munkaerőpiaci visszatérésükre, vagyis hogy az otthon töltött időszakban beruháztak-e az emberi tőkéjükbe.

ABSTRACT

Успіх інтеграції трудових відносин та інтеграції жінок, що виховують маленьких дітей, на ринку праці значною мірою залежить від рівня освіти та досвіду на ринку праці, отриманого до пологів. Повернення на роботу з відпустки по догляду за дитиною до роботи не завжди є легким завданням для зацікавлених жінок, тому що в період, який вони, знаходячись удома, проводячи з дитиною, їх знання можуть стати застарілими, їх статус або їх робота можуть бути усунені. У цьому випадку повернення до світу роботи може бути корисним, якщо матері під час підготовки до інтеграції ринку праці беруть участь у певному тренінгу під час відпустки по догляду за дитиною - незалежно від того, чи це мовна або комп'ютерна підготовка, чи навіть диплом - тільки щоб підготуватися до інтеграції ринку праці. У нашому дослідженні ми вивчали, наскільки матері під час відпустки по догляду за дитини наскільки свідомо готувалися повернутися на ринок праці, тобто чи вони інвестували вдома в свій людський капітал.

BEVEZETŐ

A szülést követően, a gyermekkel otthon töltött időszakban az anya legfontosabb feladata a gyermek ellátása, gondozása. Kétségtelen, hogy a gyermek első éveiben meghatározó az anya maximális jelenléte, mely nagyban hozzájárul a gyermek kognitív és érzelmi fejlődéséhez. Mindemellett több hazai tanulmány – Bukodi és Róbert (1999), Váradi (2006), Gábos (2008) – említi, hogy a hosszú gyermekgondozási szabadság rontja az anyák

munkaerőpiaci esélyeit. A munka világtól távol töltött időszak erodálja a munkaerőpiacon hasznosítható tudást, készségeket, növeli az anya emberi tőke-vesztését. Ezzel ellentétben az anya túl korai visszatérése csökkenti a gyermek nevelésére fordított időt, s ezáltal kiéleződik a család-munka konfliktusa. A munkahelyi rossz közérzet, az esetleges túlóra nem kedvez a két terület harmóniájának, melyet tovább ront az anya lelkiismeret-furdalása, melyet a korai visszatérés miatt érez.

Elemző munkánkban nem vállaljuk e két megközelítés disszonanciájának feloldását. Inkább azt vizsgáljuk, hogy az anya a gyermekkel otthon töltött időszak alatt készül-e tudatosan a munkaerőpiaci visszatérésre. Tett-e és ha igen, milyen lépéseket annak érdekében, hogy a visszatérés a lehetőség szerint gördülékenyen történjen. Ezzel kapcsolatban azt vizsgáljuk, hogy az anya a gyermekgondozási szabadság alatt élt-e az emberi tőkeberuházás valamelyik eszközével. Ezt két szempont szerint vizsgáltuk az otthon töltött időszakra vonatkozóan. Az emberi tőkeberuházás egyik színtere a munkaerőpiac, ahová a kisgyermeket nevelő anyák a gyermekgondozási szabadsággal párhuzamosan bekapcsolódhatnak. A másik terület pedig a gyeden/gyesen lévő anyák képzésbe, átképzésbe történő bekapcsolódása. A gyermekkel otthon töltött időszakban végzett, fent említett két tevékenység hozzájárul az anya emberi tőkéjének gyarapításához. A gyes melletti munkavégzés azáltal, hogy az anya így kevésbé szakad el teljes mértékben hosszú időre a munkahelyétől, s így a gyermekgondozási időszakban tovább gazdagíthatja munkaerőpiaci tapasztalatát. A gyes lejárta előtt bekapcsolódva a munkaerőpiac vérkeringésébe, tudását, készségeit frissen tartva megkönnyíti végleges munkaerőpiaci integrációját. Az oktatásba való bekapcsolódással, a tudás gyarapításával a későbbiekben lehetőségük nyílik az anyáknak arra, hogy más, a megváltozott családi körülményeihez jobban illeszkedő munkahelyen álljanak munkába a gyermekgondozási szabadság lejárta után. Az említett két területen történő emberi tőkeberuházás hozzájárul a család összbevételének növekedéséhez, s a család jövedelmi helyzetének javulása egyben lehetővé teszi a gyermekre fordított kiadások növekedését, mely segíti a gyermek emberi tőkeberuházását (Gábos 2008).

Jelen írásunk alapját a *Kettős kötődés – A munkaerőpiaci karriertől a familiarizmusig* című kutatásunk adja, melyben a kisgyermek-

kes nők munkaerőpiaci integrációs esélyeinek vizsgálatát vállaltuk Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Kutatásunk fő kérdése az volt, hogy az édesanyák meddig maradnak/maradtak otthon gyermekgondozási szabadságon, mikorra tervezik/tervezték a munka világába történő visszatérést, döntéseiket milyen tényezők befolyásolták. Vizsgálatunkban megkíséreltük annak feltérképezését, hogy a nők részt vesznek-e valamilyen szervezett képzésben, s végeznek-e fizetett munkát a gyermekgondozási szabadság alatt, s ha igen, akkor ez milyen motivációk mentén történik, s mennyiben alakítja munkaerőpiaci visszatérésüket. Vizsgálatunkat két alcsoport bevonásával bonyolítottuk le. Az egyik csoportot a megkérdezés időpontjában gyermekgondozási szabadságon lévő nők, a másik csoportot és a gyermekvállalást követően már újból munkába állt kisgyermekes anyák alkották. Adatgyűjtési módszerként surey módszert alkalmaztunk. A lekérdezett 500 kérdőívből 427 db-ot ítéltünk további feldolgozásra alkalmasnak.

Terjedelmi okok miatt az említett vizsgálat egy szegmense, az emberi tőkébe történő beruházás kerül bemutatásra. Ehhez kapcsolódóan a következő hipotézist, illetve alhipotéziseket fogalmaztuk meg: Feltételeztük, hogy nagyobb eséllyel térnek vissza a munkaerőpiacra azok a nők, akik a gyermekgondozási szabadság ideje alatt részt vettek valamilyen képzésben, ugyanis Koltai (1999), Török (2006) és Szűcs (2005) megállapításaira hivatkozva azt vártuk, hogy a képzésbe való bekapcsolódás javítja a munkaerőpiaci pozíciót. Bukodi (2005) állítása szerint a nőknél az iskolai végzettség jobban befolyásolja a munkaerőpiaci esélyeket és kockázatokat, mint a férfiaknál. Azt vártuk, hogy, aki tanul az otthon töltött időszakban, azt azzal a céllal teszi, hogy a gyermekvállalást követően megváltozott életkörülményeihez jobban illeszkedő munkát találjon. Továbbá kérdésként vetődik fel, hogy a már többször bizonyított pozitív partnerbónuszhatás kimutatható-e a

kisgyermekes anyák tanulásba való bekapcsolódásának magyarázó változójaként, hasonlóan a család gazdasági tőkéjéhez. Vagyis vizsgálatunk fő kérdése, hogy a társadalmi, az emberi tőke valamint a gazdasági tőke jellemzői mentén megrajzolható-e az anyák oktatásba való részvételének valamiféle mintázata.

EMBERI TŐKEELMÉLETEK – EMPIRIKUS MUNKÁNK ELMÉLETI KERETEI

Számos hazai empirikus vizsgálódás eredménye (Kovács 1983; Kertesi és Köllő 2001; Szanyi 2005; Galasi 2004; Kertesi és Varga 2005) alapján kijelenthetjük, hogy az iskolai végzettség, a munkaerőpiaci tapasztalat jelentősen befolyásolja az elhelyezkedési esélyeket. A kisgyermeket nevelő nők megszerzett képességei – attól függően, hogy mennyi ideig tartózkodnak otthon gyermeknevelés céljából, illetve, hogy a gyermekvállalást megelőzően milyen végzettséggel, képzettséggel rendelkeztek – leépülhetnek elértéktelenedhetnek. Ezen probléma megoldásának egyik legkézenfekvőbb alternatívája a képzésbe való bekapcsolódás. Ez a tevékenység irányulhat egy teljesen új szakma elsajátítására, az aktuális végzettség megerősítésére, továbbfejlesztésére, vagy akár valamilyen kiegészítő jellegű, gyakorlati ismeretek (számítógépes ismeretek, pályázati tanfolyamok, nyelvtanulási lehetőség) megszerzésére. Az oktatásba való bekapcsolódás megtérülésével nemcsak a munka világában számolhatunk. Egyúttal kizökkenti a nőt a mindennapok egyhangúságából, monotonitásából (Váradiné 2006).

A tőke a közgazdasági elmélet szerint a gazdasági tevékenység alapja, s mint ilyen egyben termelési tényező. Már a klasszikus közgazdászok is jelentőséget tulajdonítottak a tudásnak, melyet a társadalmi differenciálódás, a társadalmi mobilitás forrásának tekintettek. Közülük elsőként William Petty és Adam Smith használta az emberi tőke fogalmát

(Varga 1998). A modern közgazdaságtanban a tőke fogalmának több szempontú vizsgálata az '50–60-as években kapott nagyobb hangsúlyt, mikor a közgazdászok kutatni kezdték a gazdasági növekedés forrását. Az emberi tőke teóriájának első képviselői Schultz, Rosen és Coleman az emberi erőforrásokba és a fizikai tőkeállományba történő befektetések között kapcsolati viszonyt feltételeztek. Az emberi tőke koncepciójának első kidolgozója Schultz volt. Elmélete szerint a gazdaságilag racionálisan cselekvő egyénnek az emberi erőforrásba való beruházása a későbbiekben megtérül oly módon, hogy a beruházás költségeit meghaladja annak haszna. A megtérülés egyik területe a munkaerőpiac. Schultz e gondolatkör mentén dolgozta ki az emberi tőkeberuházás fogalmát. Az emberi tőke beruházást a gazdasági növekedés motorjaként definiálta (Lengyel és Szántó 1998).

Rosen szerint „az emberi tőke olyan tőke, melyet az emberek képességei és produktív ismeretei alkotnak” (Rosen 1998:71). Schultz ennél tágabb értelemben gondolkodott az emberi tőkét alkotó tényezőkről. A tudás megszerzésén, az oktatásba való befektetésen túl a fejlődés forrásának tekinti a javuló egészségi állapotot, a születéskor várható átlagos életkort, a csecsemőhalandóság csökkenését, a gyermeknevelésre fordított családi erőforrások növekedését (Schultz 1998).

Az emberi tőke gazdasági növekedésre gyakorolt hatásának másik aspektusa a szegénység problematikájának kezeléséhez fűződik. A közgazdászok érdeklődése így a jövedelem és a kereset egyének közötti elosztásának magyarázatára irányult. Ezzel összefüggésben azt találták, hogy a tanulás és az egyéni gazdasági siker között kapcsolat van. Az emberi tőkebefektetés jövedelmi hatását körbejáró elemzési terület fogalmi kereteit Becker dolgozta ki. Elméletének középpontjában a beruházás hozadékát állta, mely szerint „a racionálisan cselekvő egészen addig a pontig folytatja

a beruházást, amíg a befektetés marginális hozadékrátája egyenlő nem lesz a pénzalap lehetőségkölttségével” (Rosen 1998:74), tehát a jövedelem növekedése az addigi beruházás költségeit kompenzálja.

A TANULÁSBA TÖRTÉNŐ BEKAPCSOLÓDÁS HOZAMA

Az emberi tőkébe történő beruházás munkaerőpiaci haszna vitathatatlan. Kutatási témánk szempontjából azonban az is érdekes nézőpont, hogy a már rendelkezésre álló iskolai végzettség és a megszerzett munkaerőpiaci tapasztalat hogyan befolyásolja a gyermekgondozási szabadságon lévő nőknél a munkába állás időzítését. Megfigyelhető-e valamilyen mintázat, kirajzolódik-e valamilyen tendencia a munkaerőpiachoz lazábban és erősebben kötődő nők munkába lépéssel kapcsolatos döntéseiben.

Egy másik érdekes szempont, hogy az otthon töltött időszak alatt végzett tanulmányok mennyire jellemzik a vizsgált mintát és, hogy ennek háttérében milyen motiváció húzódik meg. Ennek a kérdésnek a vizsgálatához elengedhetetlen az emberi tőke jelenlétének mint befolyásoló tényezőnek az áttekintése, melyeket saját empirikus kutatásunk prediktoraként definiálunk. A következőkben ennek a gondolatkörnek az elméleti kereteit mutatjuk be.

Az emberi tőke elmélet szerint az egyén az oktatásba, képzésbe történő bekapcsolódását egyfajta beruházásként értelmezi, melynek költségei ettől eltérő időpontban a munkaerőpiacon térülnek meg (Varga 1998). Az emberi tőke fejlesztésére irányuló befektetés és megtérülés viszonyának vizsgálata a közgazdaságtanban mikroökonómiai alapokon nyugszik, a szociológiai aspektus a státuszmegszerzési modellek gyakorlatát követi. A két megközelítés közötti alapvető különbség, hogy míg a közgazdaságtan a befektetés/megtérülés viszonyát objektív mérce, materiális

keretek mentén vizsgálja, addig a szociológiában az egyén szubjektív elégedettségi mutatói is megjelennek mint magyarázó változók. Az iskolai végzettség gyengülő munkaerőpiaci esélyeket előrejelző hatásáról számolnak be a legfrissebb státuszmegszerzési vizsgálatok (Altörjai és Róbert 2006). Bár a diplomával rendelkezők aktivitási rátája magasabb, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű csoportoké, 2000 óta esetükben is visszaesés tapasztalható (Scharle 2008).

Az emberi tőke ez egyén ismereteinek és képességeinek összessége. Mikor az emberi tőkébe beruházunk, növeljük szakértelmünket, melynek előnyeit a munkaerőpiacon élvezhetjük. Amennyiben a munka világában történő érvényesülésünket az emberi tőke hozamaként fogjuk fel, úgy az emberi tőke termelése növeli az egyén alkupozícióját. Bár a szó klasszikus értelmében azt jelenti, hogy a rövidebb oldal elve értelmében azok vannak kedvezőbb helyzetben, azok alakítják a feltételeket a munkaerőpiacon, akik kevesebben vannak. Jelen esetben azt feltételezzük, hogy minél több emberi tőkére tesz szert valaki, annál inkább képes irányítani saját sorsát, annál inkább kizárhatja a külső korlátozó tényezőket a döntési mechanizmus során. Nem kell lejjebb adni a munkakörülmények, fizetéssel szemben támasztott igényéből. Például, mikor egy nő a gyermekvállalást követően visszaáll a munkába, mérlegeli saját, illetve családja helyzetét, erőforrásait. Összeveti azokat a tényezőket, melyek otthon tartják azokkal a tényezőkkel, amelyek a munka felé orientálják. Fenti okfejtés szerint, a szubjektív megítélés is szerephez jut, tehát, hogy a gyermeket nevelő nő, hogyan ítéli meg saját munkaerőpiaci helyzetét, tart-e az állásvesztéstől, vagy biztonságban érzi-e magát mint munkavállaló.

A tanulással kapcsolatos döntést számos tényező alakítja. Ilyen például a családi háttér, az adott személy képessége, motivációja

(Becker 1998). Ezek a tényezők jelentősen befolyásolják, korlátozhatják az oktatásba bekapcsolódás lehetőségét. Ezeket a korlátokat hivatott enyhíteni az oktatáspolitikai intézkedései, melyek a hátrány jelenlétét – pl. felsőfokú intézményekbe való jelentkezés esetén a felvételi eljárásnál többletpont megajánlásával - kompenzálják. A tanulni vágyók pénzügyi lehetőségei hátráltatják a továbbtanulást, ugyanis a tandíj – még ha támogatott is –, a tanulással összefüggő közvetlen költségek csak egy részét alkotja (Rosen 1998). Tehát a gazdasági hátrány jelentős magyarázó tényező a tanulással kapcsolatos döntések tekintetében.

Az oktatásba való bekapcsolódás és a megszerzett jövedelem, a foglalkoztatási esélyek közötti kapcsolat igen erős. Azok az állások, melyek betöltéséhez magasabb iskolai végzettség szükséges, kedvezőbb alternatívát jelentenek, materiális és nem materiális szempontok szerint is (Rosen 1998). A jövedelem emelkedésén túl, a magasabb iskolai végzettség hozamaként értelmezhetők a jobb és egészségre kevésbé ártalmas munkakörülmények, a kényelmesebb munkavégzés, a megnövekedett szabadidő. Ezek az oktatás úgynevezett externális vagy járulékos hozamai. Rosen (1998) szerint, „a szabadidő mennyiségének és minőségének betudott értéket minden jóléti mércében számításba kell venni” az emberi tőke jelentős értéket képvisel az otthoni termelésben azoknak az embereknek, különösen a nőknek a körében, akiknek a tevékenysége a piaci és a nem piaci szektor között váltakozó” (Rosen 1998:93).

Szűcs (2005) kisgyermekes nők országos mintáján végzett kutatásában egyértelműen rávilágított, hogy a tanulás egyik jelentős indítéka a megváltozott körülményekhez – a kisgyermek gondozásához, neveléséhez – jól igazítható foglalkozás elérése. Még ha jövedelmi szinten visszalépést is jelent, a megnövekedett szabadidő értéke meghatáro-

zóbbá válik. A nők továbbtanulási szándékát gyakran korlátozzák családi kötelezettségeik, és ezért fektetnek kevesebb emberi tőkét a formális gazdaságba. A nők hiánya a hatalmi pozíciókban pontosan ezzel magyarázható. Az alacsonyabb humán tőke nemcsak korlátozza a munkaerőpiaci esélyeket, de Parcel (2006) szerint részben tükrözi a preferenciákat és aspirációkat. Becker (1981) – aki a háztartásokat, mint gazdasági egységeket vizsgálta – megállapította, hogy a racionális kalkuláció eredménye, hogy míg a nő több energiát/tőkét fektet az otthoni feladatok elvégzésébe és a gyermekek gondozásába, addig a férj a fizetett munka felé irányítja energiáit.

A szociológusok többsége a preferenciákat és törekvéseket a szocializáció eredőjeként értelmezi, mely elsősorban a családgondozói szerepet erősíti a nőkben (Marini és Brinton 1984). Talán ezzel magyarázható, hogy a nők elsősorban olyan munkát keresnek, melyet össze tudnak egyeztetni a családi feladatokkal, főleg míg gyermekük kicsi és gondozásuk több odafigyelést, energiát követel.

AZ EMBERI TŐKÉBE TÖRTÉNŐ BERUHÁZÁS HATÁSA A MUNKAERŐPIACI VISSZATÉRÉSRE

Az emberi tőkeelméletek szerint a magasabb iskolai végzettség, az oktatásban eltöltött idő hossza, a munka világában megszerzett tapasztalat arra ösztönzi az egyént, hogy a megszerzett emberi tőkéjét a munka világában kamatoztassa. Vagyis a magasabb iskolai végzettség a mihamarabbi elhelyezkedésre sarkall, mely a családalapítás, a szülés elodázását vonhatja maga után.

Mint azt már említettük, a nők a gyermekvállalás időszakára megszakítják kereső tevékenységüket, majd különböző tényezők figyelembe vétele mellett döntenek a visszatérés időpontjáról. Ezzel összefüggésben többen vizsgálták az iskolai végzettség gyer-

mekvállalási tervekre kifejtett hatását. Mivel a gyermekvállalás halasztása és a bizonytalan elhelyezkedési esélyek kapcsolatát számos hazai és külföldi kutatás bizonyította, ezért ebben az alfejezetben azokat a kutatási eredményeket mutatjuk be, melyek az érintett nők iskolai végzettségét, munkaerő-piaci beágyazottságát tekintették a fő magyarázó változóknak.

Az anyai emberi tőke hatását itthon Bukodi és Róbert (1999), Szűcs (2005), Spéder (2006), Frey (2002) és Váradiné (2006) vizsgálta. Bukodi és Róbert vizsgálatának alapját képező adatfelvétel a rendszerváltozást közvetlenül követő időszakban készült. Azt kutatták, hogy a házasság után gyermekvállalás után visszalépnek-e a munka világába. Ma több mint húsz év elteltével már nem az a kérdés, hogy az anyák újra munkába állnak-e, hanem inkább az, hogy a szülést követően meddig maradnak otthon, és mikorra időzítik visszatérésüket. Spéder, az *Életünk fordulópontján* című nagymintás kutatásában a gyermekvállalási hajlandóság munkaerőpiaci hatásait tárta fel. Frey és Váradiné tanulmányukban a MEF (Munkaerőpiaci felmérés) adatain keresztül, Szűcs országos reprezentatív adatbázisán keresztül a gyermekes anyák munkaerő-piaci helyzetét vizsgálta. Az anyai emberi tőke munkaerőpiaci hatását vizsgáló munkák kivétel nélkül arra az eredményre jutottak, hogy a munkaerőpiaci beágyazottság negatívan befolyásolja a munkaerőpiacról távolmaradás hosszát. Vagyis, minél több időt fektet be a nő a foglalkozási karrierjébe, annál kevésbé éri meg huzamosabb ideig távol maradnia a munka világától. Fent említett kutatások eredményei alátámasztották a emberi tőke elméletek téziseit, mely szerint a munkaerőpiaci tapasztalat pozitívan befolyásolja a fizetett munkába való visszalépést.

A nők magasabb iskolai végzettsége, foglalkozási státusza pozitívan befolyásolja a visszatérést a munkaerőpiacra. A vezetőkhöz

és értelmiségiekhez tartozók körében igen magas azok aránya, akik a szülési szabadság első három évében visszatérnek, szemben a rutin szellemi foglalkozásúakkal, illetve a szakképzetlenekkel (Bukodi és Róbert 1999). A kedvezőbb társadalmi pozíciójú nők arra töreksenek, hogy megőrizzék munkaerőpiaci karrierjük folytonosságát, hiszen megszakítása „haszon áldozatot” jelent. A tudásba többet befektető nők foglalkozási, szakmai ambícióit akadályozhatja az otthon töltött időtartam kitolódása, hiszen ezalatt „az emberi tőkének a foglalkozási karrierhez leginkább kötődő részét rombolja le (speciális képzettségek, tudás, kapcsolatok)” (Bukodi és Róbert 1999:222). Ezzel összefüggésben Frey (2002) és Váradiné (2006) megállapítja, hogy a gyermekgondozási szabadság alatt a megszerzett tudás elértéktelenedik, melyet a kvalifikáltabb nők úgy kerülnek ki, hogy korábban visszatérnek a fizetett munka világába, illetve képzik magukat ez alatt az időszak alatt.

Kenjoh (2005) összehasonlító vizsgálatában az anyák foglalkoztatási jellemzőit tanulmányozta az Egyesült Királyságban, Németországban, Hollandiában, Svédországban és Japánban. Az iskolázottsági szint emelkedésének erős pozitív hatását mutatta ki az elhelyezkedésre, különös tekintettel a teljes munkaidős foglalkoztatásra. Ezt többek között azzal magyarázta, hogy a magasabban képzett nők körében tapasztalt kedvezőbb munkaerőpiaci bér a fizetett munka világába való visszatérésre sarkallja az egyént. A végzettség pozitív hatását észlelte mind az Egyesült Királyságban, Németországban, Hollandiában és Japánban, bár eltérő mértékben. A legerősebb hatást a holland nők körében tapasztalta. Kenjoh vizsgálata nem mutatott ki szignifikáns összefüggést a gyermekkel rendelkező svéd nők munkaerőpiaci részvétele és a képzettség milyensége között, mint ahogy korábban Gustaffson és Stafford (1994) is hasonló következtetésre jutott. Utóbbi ezt a nappali ellátást biztosító intézményi lehetőségekhez

és a fizetett szülői szabadsághoz való hozzáférés egalitárius jellegével magyarázta.

Gerson (1985) az emberi tőke jelentőségét hangsúlyozza a gyermeket vállaló nők újbóli munkába állásának motivációjaként. Amerikai nők körében végzett kutatásában azt találta, hogy az iskolai végzettségnek, a foglalkozási hierarchiában elfoglalt helynek és a munkaerőpiaci tapasztalatnak van a legnagyobb szerepe a munka világába való visszatérésben.

Boushey (2008) vizsgálatának motivációs hátterét (USA) a magasan képzett, harmincon túli anyák körében megfigyelt, gyermekvállalással összefüggő jelentős arányú munkaerőpiaci kilépés adta. A „Current Population Survey’s Annual Social and Economic Survey” (ASEC) adataira támaszkodva azt vizsgálta, hogy valóban jellemzőbb lett-e a gyermekvállalással összefüggő munkaerőpiaci kilépés az érintettek körében. A szerző megállapítása szerint a „gyermekhatás” (child-effect) enyhülése figyelhető meg az 1970-es évek végétől. Ekkor a „gyermekhatás” 21,8% volt, mely az elmúlt két évtizedben folyamatosan csökkent, 2005-re 12,7%-ra apadt. A tanulmány eredményei nem támasztották alá a fenti feltételezést, inkább ennek ellentmondó eredményekről számol be a szerző. Meglátása szerint a főiskolát, egyetemet végzett, és az egyedülálló anyák esetében a gyermekvállalás munkaerőpiactól távol tartó hatása inkább gyengült.

Stier és Yaish (2008) a női foglalkoztatás dinamikáját meghatározó tényezőket kutatta izraeli nők körében. Vizsgálatuk a nők emberi tőkéjére épült. Korábbi kutatásokra hivatkozva azt feltételezték, majd eredményeikkel megerősítették, hogy azok a nők, akik nagyobb munkatapasztalattal rendelkeznek, illetve akiknek magasabb a munkaerőpiacon betöltött hatalmi pozíciója, foglalkozási presztízse, valószínűbb, hogy hosszabb peri-

ódusú munkaviszonyt képesek fenntartani, mint azok, akiknek az emberi tőkéje kisebb.

Henau et al. (2010) 15 európai országban vizsgálták a gyermekek foglalkoztatásra gyakorolt hatását az anya iskolai végzettségének tükrében. Munkájukban a szokásostól eltérően nem három, hanem két iskolázottsági szintet különböztettek meg, a kevésbé képzettek és a magasabban képzettek (közép-, és felsőszintű végzettséggel rendelkezők) csoportját. Hipotézisük szerint a háztartásban nevelkedő kiskorú gyermek kedvezőtlenül hat a foglalkoztatásra, s ez a negatív hatás abban az esetben erősebb, ahol az anya alacsonyan képzett. Feltételezésüknek megfelelő eredmények születtek. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező kiskorú (jelen esetben 15 év alatti) gyermeket nevelő nők foglalkoztatási esélyei és jellemzői szinte egybeesnek az idősebb gyermeket vagy gyermeket egyáltalán nem nevelő nőkével. Vagyis, a gyermek jelenlétének foglalkoztatásra gyakorolt negatív hatását az anya iskolai végzettsége determinálja, mely kedvezőtlen hatást a gyermek életkorából adódó hátrányok tovább fokozzák. Kivételt képeznek az Egyesült Királyság, Németország és Ausztria. Megállapításuk szerint az Egyesült Királyságban és Ausztriában a kedvezőtlen családpolitika rovására írható, hogy a magasan képzett anyák esetén is egyfajta diszsonancia figyelhető meg a foglalkoztatásba való újbóli bekapcsolódáskor. Ez a megfigyelés bár mérsékeltebben, de igaz Németországra is.

A CSALÁDTÁMOGATÁSOK RENDSZERE MINT AZ EMBERI TŐKÉBE TÖRTÉNŐ BEFEKTETÉS EGYIK ESZKÖZE

A családtámogatási rendszer alapvető funkciója a gyermekvállalással kapcsolatos anyagi terhek enyhítése. Gábos (2008) új megvilágításba helyezi a családtámogatások eszközeit. Véleménye szerint felfoghatók úgy, mint az emberi tőkébe beruházást, felhalmozást elősegítő tényezők összessége, melyek megtérülésé-

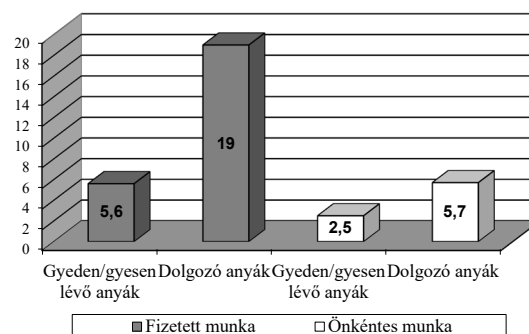
nek négy területét említi. Egyrészt hozzájárulnak a gyermekszám növekedéséhez, másrészt hatnak a gyermekek érzelmi és kognitív fejlődésére. Az elégtelen anyagi, emberi, kulturális erőforrással rendelkező szülők gyermekeinek elősegíti az emberi tőkefelhalmozását. Végül, a munkavállalás és gyermeknevelés összehangolásának elősegítésével csökkentik az anya emberi tőkevesztését (saját vizsgálatunkban ez utóbbira fókuszálunk). Ennek érdekében lehetőség van a gyés melletti munkavégzésre, mely megakadályozza, hogy az anya hosszú időre kiessen a munka világából. Frey (2002) és Várad (2006) rámutattak, hogy azoknak a kisgyermekes anyáknak, akik a gyés alatt dolgoztak, és így tartották a kapcsolatot a munkahelyükkel, problémamentesebb volt a munkaerőpiaci integrációjuk, mint azoknak, akik nem.

A gyermekgondozási szabadság ideje alatt történő jövedelemszerző tevékenység szabályozása 1999. óta többször módosult. Jelenleg gyés és gyet alatt lehet munkát vállalni, azonban csak részmunkaidőben. 2006-tól 2011 közepéig ez a lehetőség a teljes munkaidőben történő foglalkoztatásra is kiterjedt. Adatfelvételünk ebbe a köztes időszakban történt (2010), így válaszadóink még élhettek a gyés melletti teljes munkaidős foglalkoztatás lehetőségével. Az országos tapasztalat szerint, az ILO-OECD definíciója alapján, a kisgyermekes anyák elenyésző része, átlagosan 4%-a végzett jövedelemszerző munkát az ellátás igénybevétele alatt. Az MEF (munkaerőpiaci felmérés) erre irányuló adatai kedvezőbbek, felmérésükben a fenti 4%, 15–20%-ra módosult. Ennek az az oka, hogy utóbbi adatfelvétel a legális munkán túl a rejtett munkát is mérte (Ferge 2010).

Saját kutatási eredményeink a két említett felvétel által megállapított mutatók között helyezkednek el, de inkább a MEF országosan mért átlaghoz közelítenek. Kérdésünkben nem határoztuk meg konkrétan a jövedelem-

szerző tevékenység definícióját, egyszerűen arról érdeklődtünk, hogy az érintettek végeztek vagy végeznek-e valamilyen fizetett vagy önkéntes munkát a gyermekkel otthon töltött időszakban. A teljes mintában szereplő anyák 11,5%-a végzett fizetett munkát a gyermekgondozási szabadság alatt, s 5,4%-uk monda azt, hogy valamilyen önkéntes tevékenységben vett részt. Meg kell jegyezni, hogy a dolgozó és gyeden/gyesen lévő anyák közötti részvételi arány jelentősen eltér. Előbbiek 19%-a, utóbbiak 5,6%-a dolgozott, s kapott bért a gyermekgondozási szabadság alatt. Ez a különbség magától értetődő, hiszen a gyeden/gyesen lévők egy későbbi időpontban megjelenhetnek még a munkaerőpiacon. (1. ábra)

1. ábra. A gyermekgondozási szabadság alatt munkát végző nők aránya

A gyermekgondozási szabadság alatt dolgozók közel háromszor annyian végeztek fizetett munkát, mint valamilyen önkéntes tevékenységet. A fizetett munkát végzőkön belül a legtöbben, 53,1% részmunkaidőben, 37,5% esetenként, s mindössze 9,4% választotta a teljes munkaidőjű, rendszeres munkavégzést.

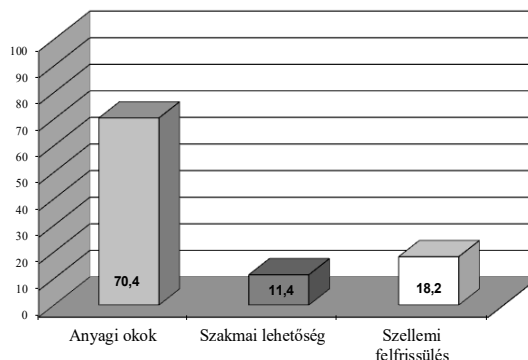
Talán nem meglepő, hogy a gyessel párhuzamosan dolgozók munkaerőpiaci aktivitása elsősorban a gyermekvállalást megelőzően munkaviszonyban állók számára adatott meg. A szülést megelőzően nem dolgozó anyák közül mindössze két fő jelezte gyés alatti munkavégzésének tényét. Ők az esetenként dolgozók körébe tartoztak, tehát egy esetlegesen adandó bevételi forrásra mondtak igent.

Eredményeink azt a már sokak által megfogalmazott tényt támasztják alá, mely szerint a munka világához kevésbé kötődő anyák munkavállalási lehetősége kedvezőtlenebb, mint a magasabb munkatapasztalattal rendelkezőké, s ez a gyermekgondozási szabadság periódusában is tapasztalható.

A gyes mellett dolgozók legnagyobb arányban a magasabb iskolázottságú rétegeknél figyelhető meg, mégpedig mind az érettségivel, mind a diplomával rendelkezők körében kétszer magasabb volt a fizetett munkát végzők aránya, mint az általános vagy szakiskolát végzeteknél. Az okok számbavételénél magyarázó tényezőként jelenik meg az a tény, hogy a gyermektámogatási rendszert igénybevevők körében 1995–2003 között nőtt azoknak a száma, akik a gyermekvállalást megelőzően nem rendelkeztek munkavisztonnyal. Így ennek a csoportnak a munkaerőpiaci kötődése igen gyenge, ők nagyobb valószínűséggel „ragadnak bent” a rendszerben. Ezeknek a kisgyermekeseknek a munkavállalási lehetőségei korlátozottabbak nemcsak a gyes/gyet alatt, de azok lejárta után is (Bálint és Köllő 2007).

A gyermekgondozási szabadsággal egy időben munkát végzők jelentős része (70,4%) anyagi okok miatt tért vissza hamarabb a munka világába, ettől jóval kisebb arányban voltak azok, akiket a szellemi felfrissülés, a szakmai előmenetel lehetősége motivált. A diplomával rendelkezők munkavégzésének indokai mutatták a legváltozatosabb képet, míg a többi iskolai végzettségű csoport indokai homogénnek tekinthetők. Utóbbiak közül, két fő kivétellel (ők a szellemi felfrissülést jelölték meg), mindenki anyagi okokkal magyarázta a gyes alatti munkavégzését. A diplomásoknál is a pluszpénzkereseti lehetőség volt a meghatározó tényező, de közülük kerültek ki az előmeneteli lehetőségekre, a szakmai felfrissülésre vágyók, és a túl hosszú távol maradáást hátrányosan értékelők is. (2. ábra)

2. ábra. Munkavállalási motivációk (%) (teljes minta)

A vártak megfelelően a jelenleg gyermekükkel otthon lévő anyák közül igen kevesen (5,6%) dolgoztak a megkérdezés pillanatában. Meghatározó részük fizetett munkát végzett, melyet inkább anyagi okokkal indokoltak. A szakmai előmenetel lehetősége ebből az almintából senkit sem buzdított munkaerőpiaci szerepvállalásra.

Eredményeink alapján megállapíthatjuk, hogy az általunk vizsgált kisgyermekes anyák tekintetében a családtámogatás azon típusa, mely a gyermeknevelés és a munka összhangjának megteremtését elősegítő eszközként definiált Gábos (2008), az országos adatoknak megfelelő mértékben járult hozzá az emberi tőkebefektetéshez, hiszen a dolgozó anyák almintában a megkérdezettek 11,5%, a gyeden/gyesen lévő anyák 5,6%-a került vissza a munkaerőpiaci vérkeringésbe a gyermekgondozási szabadság alatt. Az emberi tőkebefektetés megtérülése inkább azzal szemléltethető, hogy közülük kerültek ki zömében azok a válaszadók, akik úgy nyilatkoztak, hogy főnökeik, kollégáik inkább támogató, illetve nagyon támogatóan fogadták őket, mikor újra munkába álltak, s a munkahelyi ritmus felvételének nehézségeitől, időbeli kitolódásától is ők féltek a legkevésbé. Ilyen értelemben a gyes mellett végzett fizetett munka hozadéka a jövedelem növekedésen túl egy könnyebb, feszültségektől mentes munkaerőpiaci

integráció, melynek nemcsak az édesanya, de a családban nevelkedő gyermek/gyermek és a férj/társ is haszonélvezője.

TANULÁSI ATTITÚDOK AZ OTTHON TÖLTÖTT IDŐSZAKBAN – EMPIRIKUS VIZSGÁLATUNK ALAPJÁN

Ahogy fentebb említettük, a kisgyermekes nők munkaerőpiaci integrációját feltáró empirikus munkánk egyik aspektusában az érintett anyák emberi tőkébe történő befektetésének mintázatát tártuk fel, melyet oktatásba, képzésbe való bekapcsolódás mértékével mértünk. Vizsgálatunk eredményei szerint az otthon töltött időszakban a megkérdezett kisgyermekes nők 19%-a kapcsolódott be valamilyen képzésbe. Legtöbben az érettségizettek döntöttek a gyermekgondozással párhuzamos tanulás mellett. A diplomások és a legfeljebb nyolc általánossal, szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők részesedése közel azonos.

A dolgozó anyák 21,2%-a tanult az otthon töltött időszakban. A legtöbben valamilyen OKJ-s és felsőfokú szakképzésben vettek részt, de jelentős még az első és második diploma megszerzését megcélzó aránya is.

1. táblázat. Képzésben résztvevők megoszlása képzéstípusonként (%) (N=81)

	Dolgozó anyák	Gyeden/gyesen lévő anyák
Érettségit adó képzés	4,4	9,5
OKJ	26,2	23,8
Nem OKJ-s	-	-
Felsőfokú szakképzés	6,5	23,8
Szakirányú továbbképzés	26,1	9,5
Nyelvtanfolyam	8,7	14,3
Diplomás képzés (első)	15,2	4,7
Második v. többedik diploma	21,7	14,3
PhD-képzés	2,2	-

Az iskolai végzettség és a tanulás kapcsolatát vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy az érettségizettek közel egynegyede, a diplomások

18,3%-a, az érettségivel sem rendelkezők 17,2%-a képezte magát a gyermekgondozási szabadság alatt.

A tanuló anyák 83,6%-a válaszolta azt, hogy partnerük támogatón viszonyult továbbtanulási szándékukhoz, 10,4% párja közömbösségéről számolt be, s mindössze 1,4% monda azt, hogy társa nem támogatta tanulmányait. Az egyedülálló édesanyák közül egyetlenegy fő tanult az otthon töltött időszakban. Mindez azt jelzi, hogy a tanulás elsősorban a házasságban és élettársi kapcsolatban élőket jellemzi. Ezt támasztja alá az is, hogy a tanulásra, képzésre fordított időtartam alatt a gyermekfelügyeletet az esetek 32,5%-ában a férj/élettárs látta el. A nagyszülői segítség igénybevétele még ennél is jelentősebb (44%). A többiek bölcsődébe írták (19,6%) és más rokonokra (3,9%) bízta a gyerekeket a képzés időtartamára.

A továbbtanulás gondolata vélhetően azokban merült fel, akik úgy gondolják, hogy a tanulásba, képzésbe való bekapcsolódás elősegítheti későbbi elhelyezkedési lehetőségeiket, a munkahelyváltást, esetlegesen munkahelyi hierarchiában való előrelépésüket, munkahelyük megtartását. A gyermekgondozási időszakban tanuló, dolgozó anyák almintához tartozók tanulási motivációi is ezt jelzik. A válaszokból kiderül, hogy a dolgozó anyák közel ugyanannyian, 18% és 19% gondolták azt, hogy a gyes alatti tanulmányok egyáltalán nem, illetve jelentősen befolyásolják munkaerőpiaci lehetőségeiket. A megkérdezettek derékhada egyfajta „középutas” véleményt fogalmazott meg. Álláspontjuk szerint a képzésbe való bekapcsolódás valamelyest javítja lehetőségeiket (59,3%). A jelenleg gyeden/gyesen lévőek 13%-a szerint egyáltalán nem befolyásolja, 14%-a szerint jelentősen befolyásolja, és 62% szerint valamelyest befolyásolja a tanulás a későbbi munkaerőpiaci érvényesülést. A képzések jótékony munkaerőpiaci hatásáról nagyobb arányban vélekedtek pozi-

tívan azok, akik az otthon töltött időszakban tanultak.

A képzésben résztvevők 55,6%-a előző munkahelyre ment vissza dolgozni azonos beosztásba, 17,8% más beosztásba került. 15,6% más munkahelyet keresett, s a továbbtanulók 13,3%-nak nem volt a szülést megelőzően munkahelye. Utóbbi csoport a munkaerőpiacon történő boldogulás egyetlen eszközeként tekintett a képzésre. Ezzel szoros kapcsolatot mutatnak a továbbtanulás indokaként megjelölt tényezők. A legtöbben, a válaszadók fele azzal magyarázta tanulási szándékát, hogy a képzéssel felfrissítse, továbbfejlessze ismereteit. Egynegyedük célja a munkaerőpiaci pozíciójuk megerősítése volt, a többiek pedig egyszerűen csak ki akartak mozdulni otthonról. A gyeden/gyesen lévők körében azonos arányban vannak azok, akik a tanulást követően előző munkahelyükre szeretnének visszamenni és azok, akik más munkahelyet keresnek.

A férj/élettárs iskolai végzettségét összevetve az anyák tanulási magatartásával az tapasztalható, hogy a legfeljebb nyolc osztályt végzetek kivételével, nem érzékelhető értékelhető különbség. Ezen felül minden iskolai végzettségi csoportból szinte azonos (egyharmad) arányban kerültek ki a férfjak.

Az oktatáshoz kapcsolódó kiadások, tandíj, útiköltség, tankönyvek megvásárlása jelentős terhet rónak a családra. Valószínűleg ez az egyik oka annak, hogy a tanuló anyák egy kivételével a párkapcsolatban élő nők köréből kerültek ki, hiszen ezekben az esetekben a gyermekgondozási pénzübeli ellátás kiegészül a férj/társ munkából származó jövedelmével, mely egyfajta finansziális biztosítékot képez. Az anyagi terhekkel kapcsolatos vélekedésünket támasztja alá az is, hogy annak ellenére, hogy a megkérdezettek 21,2%-ra (dolgozó anyák) és 9,5%-a (gyeden/gyesen lévők) tanult az otthon töltött időszakban, arra a kérdésre,

hogy ha ingyenes lenne a képzés, akkor szívesebben tanulnának-e, mindkét almintába szereplők 72,5–72,3%-a igennel válaszolt.

A megkérdezés idején gyeden/gyesen lévők esetében szintén vizsgáltuk a tanulási magatartást. Mivel ebben az esetben egy folyamatban lévő gyermekgondozási periódusról van szó, nem ért váratlanul minket a mindössze 9,5%-os tanulási hajlandóság. Közülük legtöbben szakirányú továbbképzésre és első diplomás képzésre jelentkeztek. A kisgyermekes nők csoportján belül a gyermekgondozási szabadságon lévő nőket külön vizsgálva megállapítható, hogy az otthon töltött idő alatt a megszerzett tudás elavul, munkaerőpiaci értéke megkopik, így a gyermekgondozás melletti tanulás egyfajta felkészülésként értelmezhető, mely megkönnyíti a munkaerőpiacra való visszatérést, egyéni karrierstratégiák kiépítését. Az oktatásba való bekapcsolódás nem más, mint az emberi tőkébe történő beruházás, s mint ilyen költségekkel jár. A tanuláshoz kapcsolódó költségek megfizetése azonban gondot jelenthet a családoknak, mely derékba törheti a tanulásra motivált, ám anyagi terhekkel küzdő anyák terveit. Ez a munkaerőpiaci esélyek romlásához, végső soron kirekesztődéshez vezet. Ezért a képzésbe való bekapcsolódás állami támogatása elengedhetetlen.

EREDMÉNYEINK

Vizsgálatunkban azt feltételeztük, hogy azok a nők, akik tanultak az otthon töltött időszak alatt, a megszerzett tudást mihamarabb szeretnék a munkaerőpiacon érvényesíteni, tehát hamarabb térnek vissza a munka világába. Ez a feltevésünk nem igazolódott, a tanulásba való bekapcsolódás egyik minta esetén sem alakítja a visszatérés már megvalósult és vélt időpontját statisztikailag releváns módon. Így megállapíthatjuk, hogy a gyen alatt végzett tanulmányok nem jelzik előre a korábbi munkaerőpiaci megjelenést. Inkább arról van szó,

hogy a tanulás előkészíti a fizetett munkába állást. Ezzel összefüggésben megvizsgáltuk, hogy azok, akik nagyra értékelik a gyese alatti tanulmányok munkaerőpiaci hasznát, vajon nagyobb valószínűséggel vesznek-e részt valamilyen képzésben. Ebben az esetben azt feltételeztük, hogy aki magasra értékeli az otthon töltött időszakban végzett tanulmányok munkaerőpiaci megtérülését, az nagyobb valószínűséggel realizálja továbbtanulási szándékát. Feltételezésünk nem nyert megerősítést egyik almintá esetében sem a (Kruskal–Wallis $p=0,111$, $p=0,381$).

Mivel a tanulás költségekkel jár, azt feltételeztük, hogy akinek magasabb a bevétele, az nagyobb valószínűséggel kezd tanulni. A család jövedelmi helyzete és a tanulási hajlandóság közötti összefüggés csak a jelenleg otthon lévő anyák csoportján belül igazolódott, melynek háttérében az áll, hogy a család jövedelmi helyzete minden valószínűséggel jelentősen változott a gyermekvállalás és ezáltal az anya munkából való kimaradásának hatására. A jövedelemcsökkenés értelemszerűen a dolgozó anyák gyeden/gyesen lévő időszakára is jellemző volt, azonban esetükben a két változó közötti kapcsolatot nem tudtuk alátámasztani. Mindemellett azt tapasztaltuk, hogy a tanulás költségeinek esetleges állami átvállalása kedvez az anyák tanulási kedvének. A képzések ingyenessége növeli az oktatásba való bekapcsolódás hajlandóságát. A válaszadók közel fele tanulna szívesen, ha a képzés lehetősége a kisgyermeket nevelő anyáknak ingyenes vagy kedvezményes lenne. Azonban szignifikáns kapcsolatot csak a gyeden/gyesen lévő anyák csoportjánál találtunk (Kruskal–Wallis $p=0,027$).

A dolgozó anyák képzésbe való bekapcsolódásának hajlandóságát a tanulás ingyenessége és kedvezményessége vélhetően azért nem növeli statisztikai értelemben kimutathatóan, mert egy részükre még érvényes volt az akkori gyesen lévő anyák tanulására vonatkozó sza-

bályozása, mely értelmében a gyermekgondozási szabadságon lévők tandíjmentességet kaptak. Másrészt a válaszokban az is tetten érhető, hogy a dolgozó anyáknál, a „*Ha lehetőségük lett volna a gyeden/gyesen lévőknek az ingyenes vagy kedvezményes tanuláshoz, szívesebben tanult volna*” kérdés már aktualitását veszítette.

A hazai kutatási eredmények azt mutatják, hogy a tandíjmentesség lehetőségével az érintettek elenyésző hányada élt. Így saját eredményeink tekintetében az ingyenességgel kapcsolatos magasabb tanulási hajlandóságot azzal magyarázzuk, hogy maga a költségvonzat nélküli tanulás azok számára is vonzóvá válik, akik annak munkaerőpiaci hozamával nem számolnak, vagy legalábbis nem valamilyen konkrét cél irányítja őket az iskolapadba. Ebben az esetben a tanulásba való bekapcsolódás motivációs háttérében inkább a mindennapi monotonitásból való kiszakadás, illetve a *Majd jó lesz valamire...* álláspont tükröződik vissza.

KÉPZÉSI ALKOMPONENS MINT LEHETSÉGES MEGOLDÁS

Több hazai kutatás rámutatott, hogy az otthon töltött idő egyik hátránya, hogy a gyermekvállalást megelőzően megszerzett tudás és készségek elavulnak. Az otthon töltött időszakban végzett tanulmányok ezt a problémát részben kezelhetik. Nemkülönböztetve lehetőséget nyújt az anyák számára, hogy újonnan szerzett tudásukkal a megváltozott családi körülményeikkel jobban összeegyeztethető munkát végezzenek. Azonban a képzés költségvonzatai alááshatják az anyák tanulási szándékait, mint ahogy ez saját kutatásunkban bizonyítást nyert. Erre vonatkozóan egy úgynevezett *képzési alkomponens* mint családpolitikai eszköz kiépítése lehetne a megoldás. A családi pótlék szülőkomponensébe beépülve azoknak a családoknak nyújtana lehetőséget, ahol egyik vagy másik gyesen lévő szülő tanulni szeretne, tehát a *képzési alkomponens*

beépülne a családi pótlék eszközébe, enyhítve a gyesen/gyeden lévő kisgyermekesek képzésbe való bekapcsolódásának anyagi terheit. Vagyis magasabb családi pótlékot kapna az a család, ahol valamelyik szülő tanul. Elképzelésünk szerint a *képzési alkomponens* fix összegű lenne, csak egy szülő után járna abban az esetben, ha a család jövedelmi viszonyai ezt indokolnák. Fenti elképzelés utópikusnak tűnhet, mégis egyetlen hátrányával szemben (korlátozott források)

számos előnye említhető. Elsősorban elősegíti a kisgyermekes nők munkaerőpiaci helyzetének javulását, enyhíti a gyermekszegénységet, ösztönzi a megváltozott munkaerőpiaci kívánalmakhoz való alkalmazkodást. Másrészt kitölti azt az űrt, melyet a 2007 januárjában megszüntetett gyesen/gyeden lévő nők tandíjmentességének eltörlése, és a 2010 januárjában a tandíjak adójóváírásának eltörlése kapcsán keletkezett (R. Fedor 2010).

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bukodi Erzsébet (2005): Női munkavállalás és munkaidő felhasználás. In: Nagy Ildikó–Pongrácz Tiborné–Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről*. Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, TÁRKI, Budapest, 14–43.
2. Bukodi Erzsébet–Róbert Péter (1999): A nők munkaerő-piaci részvállalása és a gyermekvállalás. *Statistikai Szemle* 77, 4, 201–223.
3. Gábos András (2008): Családtámogatási rendszer és a családok helyzete. In: Kolosi Tamás–Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport*. TÁRKI, Budapest, 304–323.
4. Ferge Zsuzsa (2010): *A Munkaerő-felmérés 15 évének tanulságai a gyermekes családok szempontjából*. www.gyermekesely.hu Letöltve: 2012. március 03.
5. Frey Mária (2002): A gyermeknevelési támogatásokat igénybe vevő és a családi okokból inaktív személyek foglalkoztatásának lehetőségei és akadályai. *Demográfia* 4, 406–437.
6. Koltai Dénes (1999): A felnőttoktatás feladatai. *Educatio* 1, 14–21.
7. R. Fedor Anita (2010): Képzési-komponens mint családpolitikai eszköz. In: Kozma Tamás–Ceglédi Tímea (szerk.): *Régió és oktatás: A Partium Esete*. Debrecen, 2010, CHERD-Hungary: Center of Higher Education Research and Development–Hungary, 243–247.
8. Szűcs Ildikó (2005): *Kisgyermekes nők belépési és visszatérési esélyei a munkaerőpiacra a család és a foglalkoztatáspolitikai viszonyrendszerében*. www.echosurvey.hu
9. Letöltve: 2011. december 06.
10. Török Balázs (2006): Felnőttkori tanulás-célok és akadályok. *Educatio* 2, 333–347.
11. Váradai Leventéné (2006): *Visszatérés a munkaerőpiacra gyermekvállalás után*. KSH, Budapest.

